

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти
Кафедра психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА

на здобуття рівня вищої освіти «магістр»

на тему **«Психологічні детермінанти актуалізації адаптаційного потенціалу
здобувачів в освітньому процесі»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
групи пс22м заочного відділення
спеціальність 053 Психологія
ОП Психологія. Практична психологія
Хлопецька Марія Вікторівна

Керівник: канд. психол. наук, доцент
Шевченко Світлана Віталіївна

Рецензент: психолог-методист
КЗ «Опорний заклад освіти
Малоданилівський ліцей»
Харківської області
Пономаренко О.М.

Запоріжжя-2023 року

АНОТАЦІЯ

Хлопецька М.В.

Психологічні детермінанти актуалізації адаптаційного потенціалу здобувачів в освітньому процесі

Дипломна робота присвячена теоретичному обґрунтуванню і експериментальному дослідженню психологічних детермінант адаптаційного потенціалу здобувачів в освітньому процесі. В роботі проведено теоретико-методологічний аналіз підходів до вивчення проблеми адаптаційного потенціалу здобувачів в умовах освітнього процесу, емпірично досліджено складові адаптаційного потенціалу здобувачів та детермінанти його актуалізації, розроблено тренінг з актуалізації адаптаційного потенціалу та визначити практичні рекомендації щодо психологічного супроводу здобувачів. Констатовано, що рівень розвитку адаптивних здібностей найбільше домінує на 3 та 4 курсах. Аналізуючи зміни нервово-психічної стійкості здобувачів на різних курсах, слід відмітити позитивну динаміку: на 3-4 курсах відсутні прояви низького рівня нервово-психічної стійкості, за рахунок цього збільшується відсоток здобувачів з середнім рівнем із домінуванням високого рівня за цим показником. Перспективами роботи є перевірка ефективності розробленої системи психолого-педагогічних заходів з актуалізації адаптаційного потенціалу здобувачів.

Ключові слова: адаптація, адаптаційний потенціал, детермінанти, здобувач вищої освіти.

ANNOTATION

Khlopetska M.V.

Psychological determinants of actualization of adaptational potential of students in the educational process

The thesis is devoted to the theoretical substantiation and experimental research of the psychological determinants of the adaptation potential of students in the educational process. The work carried out a theoretical and methodological analysis of approaches to studying the problem of the adaptive potential of students in the conditions of the educational process, the components of the students' adaptive potential and the determinants of its actualization were empirically investigated, training was developed to update the adaptive potential, and practical recommendations were determined for the psychological support of students. It was established that the level of development of adaptive abilities is most dominant in the 3rd and 4th courses. Analyzing the changes in the neuropsychological stability of students in different courses, a positive dynamic should be noted: in the 3rd-4th courses, there are no manifestations of a low level of neuropsychological stability, due to this, the percentage of students with an average level with the dominance of a high level according to this indicator increases. The prospects of the work are to check the effectiveness of the developed system of psychological and pedagogical measures to update the adaptation potential of the applicants.

Key words: adaptation, adaptation potential, determinants, student of higher education.

РЕФЕРАТ

на тему: **«Психологічні детермінанти актуалізації адаптаційного потенціалу здобувачів в освітньому процесі»**

здобувачки вищої освіти ПС22М групи заочного відділення Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького спеціальності 053 Психологія **Хлопецької Марії Вікторівни**

Науковий керівник – к.психол.н., доцент кафедри психології Шевченко Світлана Віталіївна

Актуальність. У сучасному суспільстві відбуваються інтенсивні соціальні, економічні, політичні, духовні перетворення, що супроводжуються воєнними діями, актуальність питань, пов'язаних з дослідженням адаптаційних ресурсів особистості займають важливе місце в освітньому просторі. Процес адаптації супроводжується переорієнтацією освітнього середовища, яке висуває високі вимоги до молоді тому, що саме від неї залежить яким буде майбутнє, якими темпами буде відбуватися прогрес суспільства та розвиток людства в цілому. Психологічна адаптація стає важливою умовою, що визначає усвідомленість, послідовність, стійкість і гармонійність професійного самовизначення особистості.

Однією з найбільш значущих сфер навчання молодій людині постає процес адаптації її до освітньо-професійної діяльності, який ускладнюється залученням до нового колективу, прийняттям нової соціальної ролі, іншим характером організації навчальних занять, неповною інформованістю здобувачів щодо режиму усіх видів освітньої діяльності у конкретній спеціальності, недостатньою готовністю до засвоєння освітньо-професійних програм тієї чи іншої спеціальності, збільшенням обсягу діяльності, яка потребує самоорганізації та налагодження побуту і самообслуговування особливо при зміні умов проживання, що помітно знижує якість навчання здобувачів. Поряд з цим, здобувачі продукують у різних соціальних, побутових, культурних умовах, володіють індивідуальними адаптаційними ресурсами, напрацьованими попереднім досвідом та створеними організаційно-управлінськими, психолого-педагогічними умовами вищої школи. Усе це вимагає від здобувачів мобілізації їх адаптаційних можливостей, актуалізації

їх адаптаційного потенціалу для подальшої успішної самореалізації. Це вказує на актуальність проблеми дослідження.

Об'єкт дослідження - розвиток адаптаційного потенціалу здобувачів.

Предмет дослідження – психологічні детермінанти актуалізації адаптаційного потенціалу здобувачів в освітньому процесі.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні і експериментальному дослідженні психологічних детермінант адаптаційного потенціалу здобувачів в освітньому процесі.

Для досягнення мети дослідження визначено такі завдання:

1. Провести теоретико-методологічний аналіз підходів до вивчення проблеми адаптаційного потенціалу здобувачів в умовах освітнього процесу.

2. Експериментально дослідити складові адаптаційного потенціалу здобувачів та детермінанти його актуалізації.

3. Розробити тренінг з актуалізації адаптаційного потенціалу та визначити практичні рекомендації щодо психологічного супроводу здобувачів.

У процесі дослідження для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження: теоретичні: теоретико-методологічний аналіз літератури з проблеми дослідження, аналіз, систематизація та узагальнення отриманої інформації; емпіричні: анкетування, психодіагностичне тестування. У ході дослідження використовувався комплекс психодіагностичних методик: з метою вивчення показників адаптаційного потенціалу – «Багаторівневий особистісний опитувальник адаптивності» (авт. А.Г. Маклаков і С.В. Чермянін), для вивчення факторів розвитку адаптаційного потенціалу студентів «Самооцінка психічних станів» (авт. Г. Айзенк, адапт. Є.П. Ільїним), «Копінг-поведінка в стресових ситуаціях» (авт. С.Норман, Д.Ф. Ендлер, Д.А. Джеймс, М.І. Паркер, адапт. Т.А. Крюковою).

Експериментальна база дослідження. У констатуючому експерименті взяли участь здобувачі 1-4 курсів вищого навчального закладу. До дослідження було залучено 107 студентів. Опитування відбувалося із застосуванням гугл форми.

Вивчення психологічних детермінант актуалізації адаптаційного потенціалу здобувачів дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки:

1. Адаптаційний потенціал – системна властивість особистості, що обумовлює кордони її адаптаційних можливостей і характер протікання адаптації у відповідь на дію тих або інших умов середовища. Особливості адаптаційного потенціалу, опосередковують дію адаптогенних чинників, визначають напрям, зміст і інтенсивність адаптаційної відповіді особистості. Характеристику особистісного адаптаційного потенціалу можна отримати, оцінивши рівень поведінкової регуляції, комунікативний потенціал і рівень моральної нормативності здобувачів.

2. Фактори розвитку адаптаційного потенціалу різні за своїм походженням. Одні з їх об'єктивно неминучі, інші носять суб'єктивний характер і пов'язані зі слабкою підготовкою, дефектами виховання в сім'ї й школі. Головним фактором є стан ейфорії на самому початку навчання у вузі. Факт вступу до вузу зміцнює віру молодій людині у власні сили й здібності, породжує надію на повнокровне й цікаве життя.

3. Стадії адаптування починаються ефектом «обманутих сподівань» здобувачів. Однак у процесі навчання під впливом інтенсивної навчальної діяльності здобувачами відбувається освоєння нових навчальних норм, оцінок, способів і прийомів самостійної роботи, навчання нових видів наукової діяльності, формується нове ставлення до професії.

4. Емпіричне дослідження розвитку адаптаційного потенціалу у здобувачів різних курсів дозволяє констатувати подекуди досить низький рівень. Емпірично виявлено, що рівень розвитку адаптивних здібностей найбільше домінує на 3 та 4 курсах. Аналізуючи зміни нервово-психічної стійкості здобувачів на різних курсах, слід відмітити позитивну динаміку □ на 3-4 курсах відсутні прояви низького рівня нервово-психічної стійкості, за рахунок цього збільшується відсоток здобувачів з середнім рівнем із домінуванням високого рівня за цим показником.

Установлено, що високий та низький рівні розвитку комунікативних здібностей здобувачів на протязі всіх курсів мають приблизно однаковий результат. Такі показники обумовлені в першу чергу не ситуацією адаптації, а індивідуальними особливостями особистості. Проаналізувавши показники моральної нормативності здобувачів було виявлено, що у респондентів 1-4 курсів стабільно домінує високий рівень моральної нормативності. Вони реально оцінюють свою роль у колективі, у

взаєминах, орієнтуючись на дотримання загальноприйнятих норм поведінки, адекватно сприймають запропоновану їм нову соціальну роль та нові вимоги інтелектуально-освітнього середовища. Виявлено, що рівень тривожності з кожним курсом знижується. Це пов'язано з тим, що здобувачі адаптуються і швидше пристосовуються до виникаючих стресових ситуацій у вищих навчальних закладах.

Дослідження показало, що у здобувачів 1-4 курсів домінує низький рівень фрустрації, що вказує на стійкість їх до невдач, відсутність страху перед труднощами та впевненість їх в ситуації невизначеності. У здобувачів 1-4 курсів незмінно домінує середній рівень розвитку агресивності. Це проявляється у варіативності їх поведінки, від стриманого стану до відновлення активності та нападу на оточуючих. На нашу думку це пов'язано з труднощами та проблемами в житті здобувачів, реакція на які виявляється у формі агресії. У 1-4 курсів домінує середній рівень ригідності, досягаючи максимуму на 2 курсі. Здобувачі демонструють спілкування та взаємини за старими стереотипами, що втратили функціональність, та використовуючи при цьому старі психологічні техніки. Для здобувачів 1-2 курсів домінуючою є копінг-поведінка направлена на уникнення. А здобувачі на 3-4 курсах обирають копінг, орієнтований на уникнення, у них привалює відволікання як спосіб вирішення складних стресових ситуацій.

5. Проведений ґрунтовний теоретичний аналіз вивчення адаптаційного потенціалу та результати емпіричного дослідження даного феномена дозволили розробити систему психолого-педагогічних заходів з актуалізації адаптаційного потенціалу здобувачів.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів означеної проблеми. Перспективним, на нашу думку, є перевірка ефективності розробленої системи психолого-педагогічних заходів з актуалізації адаптаційного потенціалу здобувачів.

Рік виконання дипломної роботи - 2023 р.

Місце виконання - Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Дипломна робота містить 70 сторінки тексту, таблиці, список літератури з 46 найменувань.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ.....	7
1.1. Наукові підходи до вивчення проблеми адаптаційного потенціалу особистості.....	7
1.2. Детермінанти розвитку адаптаційного потенціалу у здобувачів.....	14
1.3. Дослідження вивчення динаміки розвитку адаптаційного потенціалу здобувачів.....	19
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗДОБУВАЧІВ.....	24
2.1. Обґрунтування вибору методик та організація емпіричного дослідження.....	24
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.....	28
РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАХОДІВ З АКТУАЛІЗАЦІЇ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗДОБУВАЧІВ.....	36
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	60
ДОДАТКИ.....	65

